

За військову доблесть

Ведучий рубрики Микола МАНЬКО, директор Державного історико-культурного заповідника м. Острога

Двісті тридцять років тому – 25 червня 1792 р. – в Острозі на Волині в ході польсько-російської війни відбулося перше нагородження польським орденом «Віртуті мілітарі» («Військова доблесть»). Цьому передувало ряд політичних і військових подій. З травня 1791 р. сейм Речі Посполитої під головуванням маршала Станіслава Малаховського прийняв прогресивну для свого часу конституцію, що обмежувала шляхетську аристократію і магнатську свавололю, символізувала надію Польщі на збереження своєї незалежності і побудову в ній справедливого суспільства. Станіслав Малаховський, нагадаємо, на час свого маршалкування і прийняття Конституції 3 Мая був власником палацу в Острога. По бабусі – князні Анні Констанції Любомірській – він походив з нащадком князя Василя-Костянтина Острозького у восьмому коліні.

Прийняття конституції зустріло спротив частини всевищого раніше магнатів, які 1792 р. об'єдналися у Торговицьку (Торговиця – містечко на Правобережній Наддніпрянщині) конфедерацію і запросили на допомогу війська імператриці Катерини II (тогочасний варіант операції «Путін, пріді!»).

Почалася польсько-російська війна. 18 червня 1792 р. відбулася переможна для польської армії битва під Зеландом (в районі Шепетівки). Це була перша перемога поляків над росіянами з часів далекого 1600 р. Командувач польської армії князь Юзеф Поніатовський (за дідом) закликав свого дядька – короля і великого князя Станіслава Поніатовського – запровадити військовий орден для нагородження офіцерів і солдатів, що відзначилися у бою. Нагадаємо, що король польський і великий князь литовський Станіслав Поніатовський і його племінник – майбутній наполеонівський маршал Юзеф Поніатовський через свою матір і бабусю – князівну Констанцію зі спорідненого їй в давнину із князми Заславськими волинського князючого роду Чарторийських – були нащадками князя Федора Острозького.

Королівська канцелярія працювала на випередження. На часі ще законодавчого оформлення і затвердження статуту ордена, який король Поніатовський назвав на латині «Військова доблесть», в розпорядження його племінника було надіслано 20 золотих медалей для старших офіцерів і 40 срібних – для підофіцерів і солдатів. 22 червня були зроблені перші представлення до нагород.

На той час штаб-квартира Юзефа Поніатовського і головний табір армії Речі Посполитої знаходилися в нашому Острога. Там 25 червня 1792 р. і відбулося перше вручення цих медалей, яких було усього 15 офіцерів і солдатів, що відзначилися в битві під Зеландом.

При пізніших нагородженнях медалі були замінені золотими і срібними хрестами. Список нагороджених у війні 1792 р. відкривали генерал-лейтенанти князь Юзеф Поніатовський і Тадеуш Костюшко, генерал-майори Міхал Вельгорський (цей рід походить від власників с. Вільгір під Острогом) і Юзеф Зайончек, бригадир (бригадний генерал) князь Євстахій Сангушко (волинські князі Сангушки, як ми вже писали, є нащадками сестри гетьмана Костянтина Івановича Острозького).

Протеги рідного покоління, коли польський народ борючись за свою незалежність, здобував її у бою, втрачав і знову воював за неї, орден «Віртуті мілітарі» з дідом «Честь і Вітчизна» був символом і головною відзнакою цієї героїчної боротьби. Серед відзначених цим польським орденом за героїзм у віршованій війні 1939 р. з нацистами – і випускник Острозької гімназії Павло Шандрук – командир бригади Війська Польського, а раніше – генерал армії Української Народної Республіки часів революції 1917 – 1921 рр. І сьогодні Орден «Віртуті мілітарі» є вищою військовою нагородою дружини України Польської держави. ■